



79.



Latvijas
Universitātes
starptautiskā
zinātniskā
konference

BI Botānikas laboratorija (vēsture un piensums botānikas attīstībā Latvijā)

Ilona Jepsena - neatkarīga pētniece

Beigusi LU Bioloģijas fakultātes un Ekonomikas un
vadības fakultātes profesionālās izglītības kursu

Kāpēc Botānikas laboratorija?

Mani īpaši saistījušas personības, kas virzīja botānikas pētījumus Bioloģijas institūtā, lielais paveiktā darba apjoms un tā potenciāls turpmāko pētījumu attīstīšanā.

Šogad, 2021. gadā, aprit 70 gadi, kopš dibināts LPSR Zinātņu Akadēmijas Bioloģijas institūts, un šī gada sākumā pēdējās tā struktūrvienības atstāja vēsturisko ēku Salaspilī Miera ielā 5.

Pētījumam izmantoti materiāli no:

- Latvijas Nacionālā arhīva. Latvijas Valsts arhīva
- Latvijas Vēstures arhīva
- Latvijas Zinātņu Akadēmijas arhīva
- Literatūras avoti
- Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas datubāze »periodika.lv«
- Intervijas ar Botānikas laboratorijas darbiniekiem Zigrīdu Eglīti, Birutu Cepurīti, Valdu Baroniņu, Viesturu Šulcu, Ievu Akmani

Vēsturiskais konteksts

- Pēc Otrā pasaules kara PSRS Zinātņu akadēmija izvērš struktūrvienības visā PSRS – padomju republikās un lielākajos Krievijas novados
- Tā ir centralizēta zinātnisko institūciju sistēma ar centralizētu finansējuma sadali un pētījumu plānošanu
- 1946. gadā tiek nodibināta Latvijas PSR Zinātņu akadēmija
- 1951. gadā nodibināts Bioloģijas institūts, apvienojot dažādu citu institūtu struktūrvienības

(Bioloģijas un eksperimentālās medicīnas institūta, Augsnes zinību un zemkopības institūta un Mežsaimniecības problēmu institūta)

Botānikas laboratorijas nosaukums

- 1951. gadā izveidots **Botānikas un dārzkopības sektors**
- 1957. gadā – sadalīts **Botānikas sektorā** un Augu fizioloģijas sektorā
- 1958. gadā nodibināts ZA Botāniskais dārzs, pārņem dārzkopību
- 1963. gads **Ģeobotāniķu grupa** Dabas resursu atjaunošanas un kompleksās pētīšanas sektorā
- 1970. **Botānikas grupa**
- 1972. **Botānikas laboratorija**



Gali Sabardina (1914-1973)

- Dzimusi Tomskā, beigusi Ļeningradas Universitātes Bioloģijas fakultāti geobotānikas specialitātē.
- 1940.g. aizstāvējusi zin.kand.disertācija par Centrālā Tjaņšaņa dienvidu daļas kalnu un augstkalnu tūksnešiem.
- No 1946.g. Rīgā, vec.zin.līdzstr. LPSR ZA Zootehnikas un zoohigiēnas inst.
- No 1951.g. viņa ir BI direktora vietniece zinātniskajā darbā un Botānikas lab.vad.
- 1954.g. aizstāvējusi zin.dokt.disertācija par Latvijas pļavu veģetāciju.

Botānikas un dārzkopības sektora tēmas

- Pļavu un ganību **inventarizācija** un izpēte, lai palielinātu to ražību lopbarības ieguvei.
- Latvijas PSR veģetācijas kartēšana dabas resursu apzināšanai.
- Baltijas introducēto un vietējo kokaugu inventarizācija, lai izdotu “Padomju Baltijas dendrofluoru” (vad. Prof. A. Vaga). Nerealizēts darbs.
- Introdokcijas un selekcijas projekti, kas atsaucas gan uz Ivana Mičūrina kustību, gan uz “zaļajai celtniecībai” nepieciešamā stādmateriāla nodrošināšanu. Tēma 1958. g. pāriet uz ZA Botānisko dārzu.

Pļavu un ganību izpēte

- Tēma: Pļavu un ganību ģeobotāniskā izpēte un metodikas izstrādāšana dabīgo un kultivēto pļavu veģetācijas uzlabošanai Latvijas PSR.
- Sabardina G. Latvijas PSR dabisko zālāju klasifikācija. Rīga, 1958.
- Zālāju fitocenožu ekoloģijas pētījumi. Tika izstrādāta metodika minēto pētījumu veikšanai, apmācīti darbinieki.
- Gali Sabardinas vadībā aizstāvētas trīs zinātņu kandidāta disertācijas (Jautrīte Jukna, Irēna Fatare, Ģertrūde Gavrilova).
- Izmēģinātas jaunas zinātniskās metodes (radiobioloģijas, statistikas, informātikas tehnoloģijas - Māra Plotniece).

Latvijas PSR Veģetācijas kartēšana

- Veģetācijas kartēšanas darba grupu sākumā vadīja Marija Galeniece (bij. LU docente, zinātņu kandidāte), vēlāk - Laima Tabaka. Grupā bija Kornēlija Birkmane, Zigrīda Eglīte, Biruta Cepurīte).
- Tās uzdevums bija dabas resursu apzināšana tautsaimniecības attīstības plānošanai.
- 1965.gadā sagatavota karte 1 : 200 000 mērogā. Noslepenota.
- Izdoti rakstu krājumi “Latvijas PSR veģetācija” (1955., 1959., 1960., 1964.).
- Uzsākta Latvijas Floras herbārija – LATV - veidošana

Latvijas PSR Veģetācijas kartēšana

Darbs pie veģetācijas kartēšanas noslēdzās ar L. Tabakas publikāciju 1967.g.

(Табака Л. Геоботаническое районирование как одна из основ природно-территориального разделения и хозяйственно-экономического планирования в Латвийской ССР. Известия АН Латвийской ССР, No.10. Рига, 1967)

Katram mikrorajonam ir izstrādātas rekomendācijas tā visizdevīgākajai izmantošanai tautsaimniecības attīstībā.

- Dots mikrorajonu vērtējums no dabas aizsardzības viedokļa. Piedāvāts izveidot 37 perspektīvas aizsargājamās teritorijas.
- Katrā mikrorajonā atsevišķiem rajoniem dots arī ainaviski estētiskais novērtējums, kas būtu piemērots atpūtai un masu tūrismam.

Latvijas PSR Veģetācijas kartēšana

Šī darba rezultāta mūsdienās ir pieejams Latvijas veģetācijas stāvoklis, kas fiksēts laika posmā no 1952. gada līdz 1965. gadam.

Periods pēc zemes nacionalizācijas, kolektīvo saimniecību izveides un mežu apsaimniekošanas pārejas valsts un kolhozu pārziņā.

Periods pirms uzsākta plaša zemju meliorācija, lauksaimniecības ķimizācija un intensifikācija.

Materiāls, kas ļauj veikt salīdzinājumus un izdarīt secinājumus par izmaiņām saimnieciskās darbības un klimata izmaiņu ietekmē.

Laima Tabaka (1924 – 2000)



- Dzimusi 1924. gadā Ļeņingradā
- 1945. g. ar ģimeni pārcēlusies uz Latviju
- 1949. g. ar izcilību beigusi LVU Bioloģijas fakultāti
- 1955. g. Maskavā aizstāvējusi zina.kand. disertāciju par Latvijas Piejūras zemienes (Rīgas Jūrmalas) oligotrofajiem purviem.
- 1973. – 1993. Bototānikas laboratorijas vadītāja, BI dir. vietn. zin. darbā,

Latvijas ziedaugu un paparžaugu flora

- Metodika – Latvija sadalīta kvadrātos, izpēte notiek ģeobotāniskajos rajonos, tiek aprobēta A. Tolmačova konkrēto floru metode.
- Tiek pārkvalificēti cilvēki – visi mācās pazīt augus visos biotopos
- Jauni darbinieki - Valda Baroniņa, Ivars Kabucis, Ilona Lodziņa
- Zigrīda Šlangena un Viesturs Šulcs dodas uz aspirantūru Ļeņingradā
- Tehniskais nodrošinājums – herbārija skapji, preses, tehnika, lielākā problēma ir transports – degviela un automašīnu tehniskais stāvoklis

Latvijas ziedaugu un paparžaugu flora

- 1970. – 1993. pārstaigāta visa Latvija
- Savākts 160 000 herbārijs (vidēji 8 tūkst. gadā)
- Aizpildīti floras saraksti un datu bāze
- Izdoti rakstu krājumi «Latvijas flora un veģetācija» par septiņiem ģeobotāniskajiem rajoniem (pēdējais izdots 2001.)
- Latvijas PSR Vaskulāro augu flora (anotētais saraksts) (Tabaka, Gavrilova, Fatare, 1988., kr.val.)

Dabas aizsardzība

Paralēli tika gatavoti zinātniskie pamatojumi dabas aizsardzībai

- Īpaši aizsargājamo augu (ĪAA) sugu saraksti
- Publicētas ĪAA sugu un perspektīvo aizsargājamo sugu horoloģijas (anotētas izplatības kartes)
- Latvijas PSR Sarkanā grāmata
- Pētījumi un publikācijas par īpaši aizsargājamo dabas teritoriju floru un veģetāciju, to skaitā M&B sērija par ĪADT.
- Šajos darbos iesaistīti arī citu institūciju zinātnieki

Botānikas laboratorija

- Līdz 1993. gadam fiksēts Latvijas floras un veģetācijas stāvoklis padomju saimniekošanas sistēmā.
- Izveidots īpaši aizsargājamo teritoriju tīkls, kas nonāca atjaunotās Latvijas valstij mantojumā.
- Izveidota Latvijas botāniķu skola, kuras pārstāvji strādā dažādās institūcijās (Liene Auniņa, Brigita Laime, Ansis Opmanis, Māra Pakalne, Normunds Priedītis, Ilze Rēriha, Uvis Suško u.c.).

Botānikas laboratorija

No 1993. gada līdz mūsdienām

- No Zinātņu Akadēmijas uz Latvijas Universitāti.
- Laboratorijas vadītāji Dr. biol. Viesturs Šulcs, Ieva Roze, Ieva Akmane.
- Laboratorija pārcēlusies no Salaspils uz Kronvalda bulvāri 4, zem viena jumta ar LU Muzeju.

Botānikas laboratorija

No 1993. gada līdz mūsdienām

- Latvijas vaskulāro augu flora. Taksonu saraksts (Ģ. Gavrilova, V.Šulcs, 1999).
- Latvijas Sarkanā grāmata, 3. sēj. Vaskulārie augi, 2003.
- Latvijas vaskulāro augu flora V. Šulca redakcijā. 14 sējumi aptver apm. 40% no sugu skaita (1999. – 2021.).
- Herbāriju un citus materiālus izmanto savos darbos Daugavpils Universitātes, LU un citu augstskolu un iestāžu pētnieki, studenti, doktoranti.

Pateicība

- ☐ Skaidrītei Ruskulei, Nacionālā Dabas muzeja direktorei →
- ☐ Rūtai Skudrai, Latvijas Zinātņu Akadēmijas arhīva vadītājai
- ☐ Latvijas Nacionālā arhīva un Latvijas Vēstures arhīva darbiniecēm
- ☐ Maniem bijušajiem kolēģiem, kas mani iedrošināja un uzmudināja ķerties pie šī darba

Paldies par uzmanību!

https://lv.wikipedia.org/wiki/Latvijas_Universitātes_Bioloģijas_institūta_Botānikas_laboratorija



79.



Latvijas
Universitātes
starptautiskā
zinātniskā
konference